

XIX. YÜZYILDA FETHİYE KAZASINDAKİ KROM MADENLERİ VE İŞLETME İMTİYAZLARI

Arzu BAYKARA*

Özet

XIX. yüzyılda Aydın Vilayeti Menteşe Sancağına bağlı olan Fethiye Kazası, tarım, hayvancılık ve madencilğin yoğun olduğu bir yer olarak dikkat çeker. Fethiye, Milas ve Bodrum kazası kadar dikkate değer bir yer olmamakla beraber krom ve manganez madenlerinin işletildiği bir kazadır. XIX. yüzyılda madenlerin genellikle yabancı işletmelerin elinde olduğu görülür. Biz bunu Türklerin elinde yeterince sermaye birikimi olmamasına ve savaş içinde bulunan halkın bu alana el atamamasına bağlayabiliriz. Madenlerin aile şirketleri tarafından işletilmesi ve bunun da yolsuzluklara yol açtığı da görülmekte ise de madenler, önemli bir ihrac malıdır.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı Devleti, Menteşe Sancağı, Fethiye Kazası, Madencilik, İmtiyaz, İşletme.*

Abstract

In the 19th Century Chrome Mines and The Business Concessions of Mining at Fethiye

Fethiye that is connected to the Aydın province-Menteşe Sancak, is notable as a place where intensive livestock, farming and mining at the 19th century. Although Fethiye is not a place like Milas and Bodrum draws attention to the mineral chromium and manganese. In the 19th the mines are usually at the foreign businesses. Accumulation of capital in the hands of the Turks we have enough people to stop the war within a hand in this field can connect. By mining companies to operate their families and that led to the corruption that is seen in these mines are exported to Europe.

Key words: *Ottoman Empire, Menteşe Sancağı, Fethiye District, Mining, Concession, Management.*

1-Osmanlı'da Madenler

Osmanlı devletinde madenlerin mülkiyeti üzerinde, tıpkı tarımda olduğu gibi devletin tekeli egemen durumdadır. Ülke içinde gerekli olan madenin, ancak ihtiyaçtan fazlası, hükümetin izniyle dışarıya satılması mümkündür¹. Devlet, Dar'ül Harb'e, yani düşman devletlere madenlerin satılmasını genellikle

* Okutman, Dumlupınar Üniversitesi, Domaniç Meslek Yüksek Okulu, Domaniç-Kütahya.

¹ Genç 1987, 166'daki belgelerden sancak dahilinde maden ihracına dair bilgiler bulabiliriz.

yasaklamıştır. Bu yasağa riayet edildiği olmuştaysa da zaman zaman ihlaller olmakta, ayrıca yasakların devletçe kaldırıldığı durumlar da bulunmaktadır². Osmanlı imparatorluğunda, bakır, kurşun, demir gibi madenlerle yine demirden yapılan nal ve mih gibi mamullerin dışarıya çıkarılması yasaktır³. Yine de madenler, Avrupa'ya da ihraç edilmekte ise de bu maddeler “*memnu meta*” adı verilen ihracı yasak olan mal sınıfına girdiğinden, hükümet, bu ihracın fazla olduğu durumlarda işe müdahale etmektedir⁴.

Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyıl sonlarına kadar genel bir gümrük tarifesi düzenlenmemiştir. Gümrüklerin (*Adloverem*) var oluşu yeterli görüldüğünden buna ihtiyaç göstermiyordu. Nitekim ithalat yasakları ve himayeci gümrük politikası söz konusu değildi. Bazı stratejik mallar arasında yer alan silah, altın, gümüş ve bakır madenlerine konulan ihraç yasakları da himayeci bir politikanın eseri olarak kabul edilmemektedir⁵.

Klasik Osmanlı Dönemi olan XV-XVII yüzyıllardaki para durumu ile ilgili olarak sorunlar, para ve fiyat hareketleri, darphaneler, darphanelerin maden temin ediş biçimi, paranın tedavülü ve imparatorlukta kullanılan para ve altın çeşitleri hakkında Mustafa Akdağ, Ömer Lütfi Barkan ve Halil Salihlioğlu, eserlerinde geniş bilgi vermektedir⁶. Madenler XVIII. yüzyılın ilk yarısına kadar Maliye Hazinesine bağlı olup bu dönemden itibaren madenlerle Darphane Nezareti ilgilenmeye başlamıştır⁷. Bu uygulamanın başladığı 1736 tarihinden itibaren maden bölgelerinden gelen maden örneklerinin “*çaşni*” işlemine tabi tutulduktan sonra Maliye Hazinesine teslim işlemine son verilmiş; bu hazinenin yerini Darphane Hazinesi almaya başlamıştır⁸. Böylece Darphane o zamana kadar sahip olduğu para basma kimliğinden kurtulmuş ve kendisine bağlanan maden vb. mukataaların idaresi ile de ilgilenmeye başlamıştır.

1881-1908 döneminde Osmanlı Madenleri önce Ticaret ve Nafia Nezaretinin 1893'ten sonra da Orman, Maadin ve Ziraat Nezareti'nin denetimi altındaydı. Fakat Orman, Maadin ve Ziraat Nazırı, nazırlar heyeti dışında bırakılmış ve bu heyette adı geçen nezareti temsil etme yetkisi, Maliye Nazırına verilmiştir. Böyle bir uygulamaya gidilmesi II. Abdülhamit'in maden, orman ve

² Ahmet Refik 1931, X.

³ Akdağ 1950, 513.

⁴ Arıkan 1991, 297.

⁵ Sahillioğlu 1968, 53; Kütükoğlu 1979, 497-98. *Adloverem*, ticaret anlaşmaları ile olan gümrük tarifesine uymak demektir.

⁶ Akdağ 1974, 230; Sahillioğlu 1978, 4.

⁷ Özkaya 1992, 303.

⁸ Yorulmaz 1994, 31. Hemen hemen her maden ocağının yanında birer darphane bulunmaktaydı ve burada basılan sikkeler ülkenin para gereksinimini karşılardı. Sahillioğlu 1978, 4.

ziraat konularını hükümetin hiçbir şekilde etkisinde olmayan ve tamamen kendisine bağlı bir nazır ile idare ettirmek istemesinden kaynaklanmıştır⁹.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında da Osmanlı imparatorluğunun madenleri üzerinde devletin mülkiyeti ağır basar. Bu nedenle devletin çıkarlarına uygun bir toprak ve maden mülkiyeti söz konusudur. Devletin ayrı ayrı her maden için özel bir kanun yapma ve uygulama geleneği de yoktur. Bu konuda genellikle “Kanun-u Kadim”, yani eskiden beri uygulanan kanunlar geçerlidir¹⁰.

1861, 1869, 1887, 1901 ve 1906 yıllarında yürürlüğe konulan temel maden mevzuatıyla, işletme koşulları, imtiyaz sahiplerinin hak ve ödevleri düzenlenmiştir. Osmanlı Devleti, madenlerde kendini gösteren oyunları sınırlamak amacıyla 1861’de Maden Yönetmeliği (*Maadin Nizamnamesi*) çıkarmıştır¹¹. 1886’da Osmanlı ülkesinde toprak edinme hakkının tanınması ve sonrasında yabancıların maden imal edebilecekleri ilkesinin kabulüyle, yerli ve yabancılar maden işletmesinde eşit hakka sahip oldu. 1906’da çıkarılan yönetmelik, mühendis ve ustabaşılar dışında işçiler dâhil bütün çalışanları Osmanlı uyruğuna dahil ederken, madeni işletenin, madenin bulunduğu bölgeden olmasını zorunlu kılıyordu¹². 1861–1869 Maden Nizamnameleriyle maden sektörü, değişen koşullara ayak uydurmaya başlamıştır.

Özer Ergenç’in XVIII. yüzyılda Maden Mukataalarının yıllık değerlerine ilişkin verdiği bir tabloda maden üretiminde yoğunluğun Küre (Kastamonu) bakır ve Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar)’deki şap madenlerinde olduğu görülür¹³. Madenler buralarda, Maden Klemi Mukataası tarafından idare ediliyordu.

Osmanlı Devletinde bir kişi, gerek miri arazide gerekse sahibini razı edemediği arazide hükümetten izin alamadıkça maden arayamazdı. Bunun yanında madende çalışanlar 10/15 saat çalışmasına karşın oldukça düşük bir ücret almaktadır.

Osmanlı devletinde memleket ve vilayet dâhilinde olan madenlerdeki gayri Müslimlerin tekeli, kendisini sancak dâhilinde de hissettirmektedir. Özellikle bu alanda en faal olan kesim, Rum ahalidir¹⁴. Müslüman nüfusun bu alandaki faaliyetleri yok denecek kadar azdır. Halk tarlada çiftçi ormanda işçi olarak ürettiği malın tüccarı değildir. Mallarını işlenmemiş olarak satmakta ve

⁹ Karal 1988, Cilt. VIII, 448.

¹⁰ Tabakoğlu 1986, 228-229.

¹¹ Ökçün 1969, 306.

¹² Quartaert 1987, 46.

¹³ Ergenç 1988, 529–531.

¹⁴ Türkeş 1993, 121.

işlenmiş ürünler satın almak zorunda kalmaktadır. Osmanlı salnamelerinden Mentеше sancağından ihracatı yapılan ürünler incelendiğinde, yörenin coğrafyası gereği, sancağın ürünlerini kıymetli mamuller teşkil eder; tarım, orman, hayvan, maden ve denizden sağlananlar ile el sanatları ürünleri bunlardan bazılarıdır¹⁵. Devlette bu ürünlerle sağlanan girdilerden kendi toplumundan çok bu faaliyetlere aracılık eden azınlıklar ya da ihracat bağlantılarını sağlayan yabancı tüccarlar yararlanmaktadır.

Krom medeninin Osmanlı devletinde kullanım alanı çoktur. Daha çok kromun işlenmemiş madde olarak satıldığını görürüz. Krom, içine katıldığı çelik, testere, demir keski, zırh levhalarına sertlik vermektedir. Banknot basacak klişelerden başka nikelâj da kromun kullanım sahalarıdır. Kimya sanayinin ilerlemesi ile boya imalâtında krom yerine uzvî maddeler kullanılmakta ise de bazı derilere renk vermek hususunda bu cevherden istifade edilmektedir. Türkiye’de krom cevherine, 1848 tarihinde Laurens Smith isminde biri tarafından Bursa’nın 15 mil kuzeyinde, Harmancık mevkiinde rastlanmıştır. Bundan oniki sene sonra Türkiye, krom ihracına başlamış ve kısa bir müddet içinde de dünya piyasasına hâkim olmuştur¹⁶.

2- Mentеше Sancağında Madenler

XIX. yüzyılda Aydın Vilayetinde kömür, manganez, arsenik, antimon ve mika gibi madenler işletilmekle birlikte önemli olan dört maden bulunmaktadır. Bu madenler zımpara taşı, krom, simli kurşun ve boraksit’dir¹⁷. Aydın vilayetinde çıkarılan madenlerin çoğu Mentеше Sancağı’nda bulunmaktadır¹⁸. Bu yönüyle Mentеше sancağı, sahip olduğu yer üstü kaynakları kadar yeraltı kaynaklarına da sahiptir¹⁹.

Nitekim Mentеше Sancağında, Anbarkaya’da simli kurşun, Bozüyük ve Milas’a bağlı Kayabaşı ve Tuzabad köylerinde zımpara, Fethiye’de krom ve manganez²⁰, Marmaris ve Milas Alakilise köyünde kömür madeni ve Bodrum’da simli kurşun görülmektedir²¹. Köyceğiz’de ise krom madeni olup 20’den fazla krom madeni vardır.

Bodrum kazasının kuzey taraflarında zımpara madeni vardır. Eski adı Mindos olan şimdiki Gümüslük köyünün isminin civarında gümüş yahut

¹⁵ Çadırcı 1991, 355.

¹⁶ www.mta.gov.tr/mta_web/kutuphane/mtadergi/

¹⁷ Tekeli 1992, 136.

¹⁸ 1302 AVS, 226.

¹⁹ 1296 AVS, 132; 1311 AVS, 386, 390-399, 404.

²⁰ Soykan ve Mutluer 1995, 44; Gökçe 2000, 245-258; Kahraman 1993, 47.

²¹ Yorulmaz 1994, 193-205.

gümüşe benzer bir madenden gelme olduğu tahmin ediliyor. Bodrum'da Peksimet köyünün Bozdağ eteklerinde gümüş, Karakaya köyünde zımpara, Dereköy, Konacık, Geriş, Peksimet köylerinde manganez varsa da bunların rezervi az olduğundan işlenmemektedir²². Bodrum'da alüminyum madeni (boksit) de Bardakçı ve Değirmen Burnunda, mermer Yalı, Çiftlik, Geren Boyu ve Yalıkavak'ta bulunur²³. Milas ve Bodrum arasında bulunan Gereme civarında linyit tabakaları kireç tabakalarıyla karışık bir halde bulunur. Bodrum'un Karakaya karyesi civarında hazine namına kaydolunmuş bir simli kurşun madeni vardır. Dedeler mevkiinin güneyinde ve sahile iki saat mesafede simli kurşun madeni işletilmektedir. Yine bu civarda başka bir simli kurşun madeni işletilmiş ve bin ton kadar maden Avrupa'ya gönderilmiştir²⁴.

Köyceğiz kazası dâhiline baktığımızda, Karaçam köyünde, Sandroz Dağı'nda Gökgedik, Boztaş ve Somacak mahallesinde ve Hamidköyü Çiftliği'de krom vardır. Krom ve manganez yatakları bu alanda bulunan temel madenlerdir²⁵. Bu maden yataklarının da aynen Fethiye'deki gibi XIX yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunun çökme sürecine girmesi ile beraber gayri müslimlere işletilmek amacıyla verildiğini görürüz²⁶.

Krom madeninın uzanış hattı ilin güney kısmında bulunan Gökova Körfezinden sahilini takip ederek Fethiye'nin merkezine kadar uzunluğu 100 kilometreyi bulan Fethiye körfezinin kuzeyini takiben Marmaris kazasının Hisarönü körfezi sahiline kadar uzunluğu 40 km kapsayacak bir sahaya yayılmıştır²⁷. Fethiye kazasının Gökçeovacık ve Göcek karyelerinde 8 km uzunluğunda iki tane hava hattı vardır. Bu hatlarla manganez madeninın nakliyatı yapılması sağlanmaktadır. Fethiye'nin Kargıçayı civarında bulunan Çenger Köyünün Demirkazık mevkiinden, Fethiye Körfezindeki Çavuşburnu İskelesine kadar uzanan ve krom madeni nakliyatında kullanılan 20 kilometrelik bir dekovil hattı bulunmaktadır ve bunlar limana bağlıdır. Krom madeninın temizlenmesi için Fethiye'den uzaklığı 3 km olan Karagedik mevkiinde büyük bir temizleme fabrikası vardır²⁸. Fethiye kazasında krom yıkama fabrikasına ek olarak küçük bir elektrik fabrikasının varlığı da bilinir²⁹.

Fethiye kazasında üçü çok ve yedisi az işleyen imtiyazlı on kıta krom madeni vardır. Kargı, Foça, Çenger, Günlükbaşı köylerinde olan madenler bol

²² Koç 1973, 17.

²³ Bilgin 1965, 21.

²⁴ 1296 AVS ,88; 1313 AVS, 433-434; Ali Rıza Bey 1331, 30-31.

²⁵ Gökçe 2000, 245-258; Karaman 1993, 47.

²⁶ Tızlak 1996, 718.

²⁷ Cumhuriyetin 15.Yılında Muğla, 54.

²⁸ Eroğlu 1939, 270; Cumhuriyetin 15.Yılında Muğla, 88.

²⁹ Cumhuriyetin 15.Yılında Muğla, 54.

miktarda işlemektedir. Üzümlü, Kemikli, Kızlan, Eldirek, Günlükbaşı, İnlice az işleyen madenlerdir³⁰. Eroğlu XX. yüzyılda kazada, dördü Kızılkaya köyünde ve biri Bezkese köyünde beşi imtiyazlı ve bir de ihalesi henüz açılan krom madeni vardır diye belirtir³¹. Madenlerin işletildikleri mekânlar, daha çok Fethiye (Merkez) dışında bulunan köyledir. Bugün de maden çıkarılan alanlar hemen hemen aynıdır³². Madenlerin Avrupa'ya ihraç edilmesinin yanında krom madeninin kaçak olarak taşındığını da belgeler ışığında takip ediyoruz.

3- Fethiye'deki İşletme imtiyazları

Aydın vilayetinin muhtelif kesimlerinde maden işletme imtiyazları verilmiştir. İzmir, Manisa, Bodrum gibi çeşitli kazalarda bu imtiyazlara rastlamaktayız³³. Sabri Sürgevil'in çalışmasında da Aydın Vilayetinde maden işletmeye imtiyaz alanların listesi vardır. Bu çalışmada Menteşe sancağında sadece Çamsakız mevkiinde 1911 (H 1330) yılında zımpara madenine maden çıkarma izni verilmiştir³⁴. Bu imtiyazların yabancılara verilmesinin nedeni Osmanlı devletinin ekonomik buhran içinde olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz³⁵. Nitekim işletme imtiyazlarının en eskisi olanı salnamelerde geçen 1883 yılına ait olan imtiyazlarda yine yabancılar tekel konumundadırlar ve Türkler bu işle meşgul olmamaktadır. Şüphesiz ki madencilik çok masraflı bir iştir ve bunları işletecek sermaye Türklerde bulunmamaktadır. Yabancılar şirketlerini yerli gayrimüslimlerle ortaklaşa kurmaktadırlar.

³⁰ Eroğlu 1939, 270.

³¹ Eroğlu 1939, 247.

³² *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, 25.

³³ Aydın vilayetindeki imtiyaz listesi için: *1311 AVS*, 510-511. Muhtelif yerler için: XX. yüzyıl da 1911'de Bodrum kazasının Peksimet Köyünde simli kurşun madeninin 99 yıllığına Mihail Mangallı himayesine verildiği bilinir bu köyün haritası da arşiv belgelerinde verilmiştir. Burada çıkan madenin ihraç edildiği de bilinmektedir. Esad Bey 1923, 29. İzmir kazasının imtiyazları için: *İzmir Vilayeti 1339 Senesi İstatistiği*, 143.

³⁴ Sürgevil 1984, 272-275.

³⁵ Tızlak 1997, 718.

Tablo 1: 1883 (H.1301) Aydın Vilayet Salnamesinde Mentеше Sancağı'ndaki Maden İmtiyazları³⁶

Kaza Adı	Köy	Türü	İmtiyaz Sahipleri
Köyceğiz	Nif	Krom	Paterson
Köyceğiz	Çenger	Krom	Paterson
Köyceğiz	İnlıce	Krom	Paterson
Köyceğiz	Çayhisar	Krom	Paterson
Fethiye	---	Krom	Paterson
Muğla (Bozüyük)	Kuzağaç	Zımpara Taşı	Memiko Katori ve Manulaki

Tablo 1'den de anlaşıldığı üzere madenler, belirli kişilere imtiyaz verilerek işletilmektedir. 1864 yılındaki "Arazi Kanunnamesi" ile tüm madenler devlet mülkü haline getirilmiştir. Ancak devlet, gereğine uygun olarak bu madenleri işletilemeyeceğini anlayınca, daha sonra düzenlenen madencilik nizamnamesi ile yabancılara yerli ortaklarla birlikte olmak kaydıyla maden işletme olanağı verilmiştir. 1869'da madencilik kanununda yapılan yeni düzenlemelerle yabancılara yerli ortak şartı aranmaksızın maden işletme hakkının sağlandığı görülür. Mentеше sancağında bu kanunun etkisini verilen tarihten itibaren aşağıdaki tabloda rahatlıkla görmek mümkündür³⁷.

XX. yüzyılın başlarında Köyceğiz³⁸ krom madenlerinden yapılan satış, yıllık olarak 10.000 bin tonilato civarında seyretmekte olup bu rakam Fethiye'de yıllık 7000 tonilato olmaktadır. Ayrıca yıllık 1000 tonilato kadar da manganez dışarı satılmaktadır³⁹. Gene aynı dönemde Bozüyük, Kuzağaç ve Nebi köylerinden çıkarılan zımpara madeni, Güllük limanına nakledilerek oradan da Avrupa'ya satılmaktadır. Hatta bu limanlardan zaman zaman kömür, krom ve bakır madeni de ihraç edilmektedir.

³⁶ 1301 AVS, 242-242.

³⁷ Tekeli 1992, 136.

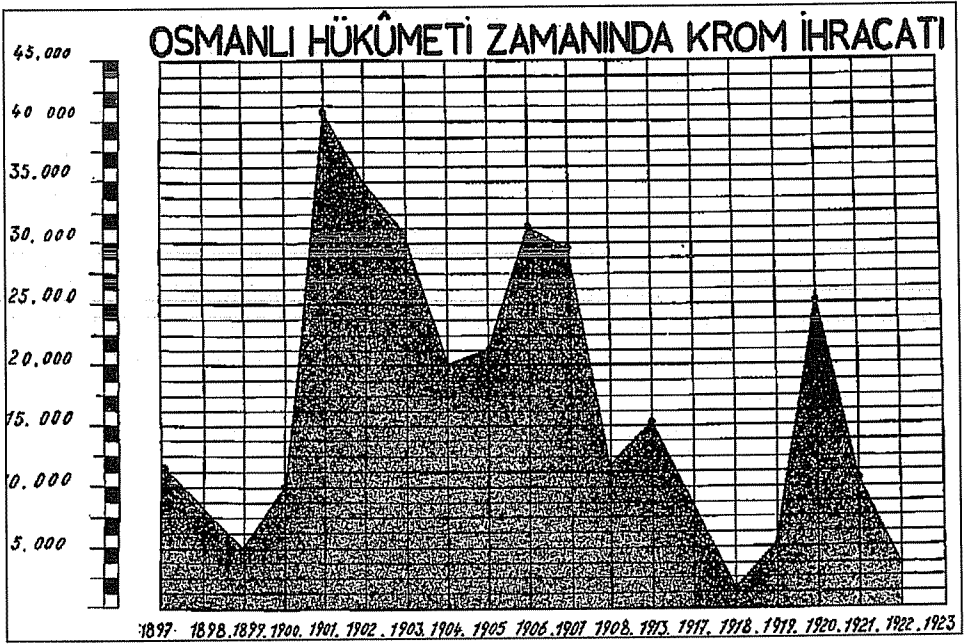
³⁸ XIX-XX yüzyılda Köyceğiz'de krom madenleri ve İşletme İmtiyazları, başlıklı bir makalemizi de hazırlamış bulunmaktayız.

³⁹ 1311 AVS, 386-404; 1326 AVS, 696.

Tablo 2: 1886 (H.1307) Yılı Aydın Vilayet Salnamesinde Mentеше Sancağı'ndaki maden ile ilgili bilgiler⁴⁰

Kaza	Köy	Maden	Fiyatı	Yıllık Nakliye (Ton)	Vergi (Kuruş)
Muğla (Bozüyük)	---	Zımpara	300	500	36.000
Fethiye	---	Krom	450	4500	101.250
Köyceğiz	Nif	Krom	450	3000	67.500
Köyceğiz	İnlice	Krom	450	2000	45.000
Köyceğiz	Çenger	Krom	450	3500	78.750
Köyceğiz	Çayhisar	Krom	450	1000	22.500

Tablo 3: Tablo Osmanlı Hükümeti Zamanında Krom İhracı⁴¹

Patersonlar, hem Fethiye'de hem Köyceğiz'de krom madenlerini işletmektedirler. Bu işletmelerde bazılarında tekel kurulduğu da bilinir. Köyceğiz'de işlenen madenleri de Patersonlar birkaç yerde birden

⁴⁰ Cantürk 1998, 70.

⁴¹ www.mta.gov.tr/mta_web/kutuphane/mtadergi/

işletmektedirler. Üst üste aynı madende izin alıp işlettikleri olur. Bu ailenin zaman zaman yolsuzluk da yapmakta olduğu arşiv belgelerinden takip edilmektedir. İşletme yapan ailelerden biri de belgelerde adı sık sık geçen Leaniri ailesidir. Bu aile birkaç yıl üst üste, farklı kardeşleriyle aynı maden bölgesini işletmiştir.

Yukarıdaki 3. Tablo bizim Tablo 4’de verdiğimiz imtiyaz yıllarımızla da örtüşmektedir. XX. yüzyılın başında ihracat büyük nispette artmış. Kurtuluş savaşı yıllarında da hızını azaltsa da devam etmiştir.

Madencilik için kullanılan taş barutu ve fitil malzemeleri zaman zaman hükümet tarafından da bizzat temin edilmektedir. Madenleri işleten kişilerin Avusturya, Hollanda, İngiliz, Amerikalı olduğu görülmektedir. Türklerin bu işle uğraşmadıkları verilen imtiyaz tablosundan da açıkça görülmektedir. İngiliz, Fransız, Alman, Amerikalı Osmanlı devletinin tebaası olan İzmir, İstanbul ‘da oturan Levantenler de bu madenleri işletme hakkında bulunmaktadır. Kapitülasyonların vermiş olduğu ayrıcalıklarla bu imtiyazları destekler nitelikte olmaktadır.

Madenleri tasarrufunda bulunduran kişilere baktığımızda bu kişilerin öncelikle maden işletme kanununun Türk ortaklı olması şartı gereğince Türk işletmecilerle ortak olarak çalıştıkları fakat yönetmeliğin değişmesiyle artık kendi başlarına işletme sahibi oldukları görülmektedir.

Hak sahiplerinin bir yıl içinde iki veya daha fazla imtiyaz değiştirdikleri de görülmektedir. İmtiyaz değiştirmesi yanında hissesinin bir kısmını başkasına sattığı veya devrettiği de olmaktadır. 1914 (H.1334) yılındaki bir belgede “*Menteşe sancağının Fethiye kazasında ortaya çıkarılan Krom Madeni’nin yüz hisseden yetmiş beş hissesinin Hocazade Mehmed ve yirmi beş hissesinin Lazari lazarik Efendilerin uhdelerine ihalesi*” şeklinde bulunan belge bunun en güzel örneklerini teşkil eder⁴².

Maden işletme imtiyazları maden nizamnamesi ile birlikte verilmekte genellikle ipek üzerine çizilmekte Bakanlar Kurulu kararıyla (Şura-i Devlet) verilmekte Başbakanın imzası da bulunmaktadır. (Bknz. Harita 1)

Fethiye’de (1877-1922) yılları arasında işleyen bu imtiyazların sonuncusu 1922 Kurtuluş Savaşı döneminde eski aile olan Patersonlara verilmiştir ki bu son imtiyazdır. Bu bölgedeki son imtiyaz 1922 yılında verilmiştir. İmtiyazların yoğunluk kazandığı birinci kısım Meşrutiyet dönemi ikinci kısım ise I.Dünya Savaşı dönemidir. Bizce sorgulanması gereken Meşrutiyet döneminde devletten bu kadar kopma varken devletin hala yabancılara imtiyaz veriyor olmasıdır.

⁴² BOA, MV,243,20. 03/Ş /1334

İttihat ve Terakki Dönemi I.Dünya Savaşının sürdüğü dönemde millileştirme politikası olsa da madencilğin bundan pay alamadığı görülür⁴³. Yine I.Dünya Savaşı sırasında bu dönemde devletin çöküş süreci yaşaması ve ertesinde Mondros Ateşkes Anlaşması imzalanması ile de devlet içerisinde olan yabancıların tahakkümü gittikçe artmıştır.

Devletin üst sınıf zümresinden devlet adamlarının paşaların hatta sultanların bu madenlerin işletmek için imtiyaz aldıkları görülmektedir. Maden Müdüriyet-i Umumiyeti, Meclis-i Vükela, Şura-yı Devlet, Takvim-i Vakayı Gazetesi, devletin bizzat el atmış olduğu ve madenlerine sahip çıkmış ortaklıklarken; Tanin Gazetesinin işletme imtiyazı alması bir yayın organı olarak Balkan Savaşları sonrasında da devam eden Devletçilik akımının devamı olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁴.

Maden imtiyazlarının ilginç bir özelliği de o bölge insanının bu madenleri işletmemesidir. Bunda sürekli söylediğimiz Türklerin elinde yeterli sermaye olmaması ve o bölgede bulunan gayri Müslim nüfusun da madenlerde imtiyaz almaya pek gönüllü olmayışı yatmaktadır.

Ülke genelinde dış ticaret ilişkilerinin ekonomik sistemdeki etkileri sonucunda madenler kapitalist ekonomileri daha da güçlendirmek amacına hizmet etti. Sömürgeci devletler kendi ekonomilerini geliştirmek amacıyla sömürdüler. Batı Anadolu'daki Osmanlı ekonomisi bu sömürge sürecinden payını alamadı. Hatta bu madenlerin buldukları bölgede yeni iş sahası yaratmadıkları da bilinir⁴⁵.

Sonuç

Madencilğin ve dolayısıyla maden kullanan bütün imalat türlerinin Osmanlı dönemi Anadolu'sunun ekonomik hayatında özel bir yeri vardı. Bu alandaki üretim ve ticaret Osmanlı devletindeki diğer bütün sektörlerden daha fazla düzenlenirdi. Mültezimler ve küreciler kadının ve merkezi idarece atanan diğer görevlilerin doğrudan gözetimi altında çalışırlardı. İmparatorlukta üretilen bakır demir ve gümüşün önemli bir kısmına devlet el koyardı; reayanın gümüşü süs için kullanması sık sık yasaklanırdı⁴⁶.

Madenler buldukları kentlerin ekonomik ve ticari açıdan gelişmesi için önemli bir faktördü.

XIX. yüzyılda dünyada sanayi inkılabının da etkisiyle artan sanayileşme sonucu Osmanlı Devletinde olan madenlere talep artmaktadır. Devlet dışarıya

⁴³ Toprak 1995, 2.

⁴⁴ *Cumhuriyetin 50. Yılında Köylerimiz*, Ankara, 1978, 48-49.

⁴⁵ Kurmuş 1984, 146.

⁴⁶ Farouqhi 1994, 230-231.

maden ihraç etmekte ve ülke içinde bulunan maden ocaklarını yabancılara kiralamaktadır. Devlet ilk önce bu işletmelere Türk ortaklı çalışma şartı getirmiş daha sonra bu ortaklı çalışma taahhüdünü de kaldırmıştır. Bunun nedeni ise Türklerin maden işletmeye çok fazla itibar etmemeleridir. Oluşan sosyal ve iktisadi şartlar buna imkân vermemektedir. Türklerin elinde yeterli sermaye yoktur. Osmanlı devletinde XIX. yüzyılda burjuva sınıfı diyebileceğimiz mal ve para sahibi sınıf bulunmamaktadır. Bu sebeptendir ki yukarıda verdiğimiz kırka yakın işletmelerde krom madenlerini yabancılar çalıştırmaktadır. Bu madenlerin yabancılarla işletilmesi ülke sermayesinin de dışarıya akması anlamına gelmektedir.

İşletme imtiyazlarının yabancıların elinde oluşu sadece bu sancağa has bir durum göstermez. Aydın vilayetinde bulunan madenlerin büyük bir nispeti yabancıların elindedir. Devlet bunların işlenmesini yeterli görmüştür. İmtiyazların özellikle II. Meşrutiyet ve I.Dünya Savaşında yoğunluk kazandığı görülmektedir. Balkan Savaşları ve I.Dünya savaşının devam ettiği dönemlerde imtiyazların daha bir yoğunluk kazandığı görülebilir; bu da kargaşanın vermiş olduğu ekonomik zorluklardan yabancıların yararlanmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Kurtuluş savaşının kazanılmasının ardından bu madenlerin devletçilik politikasıyla millileştirildiğini görürüz.

BİBLİYOGRAFYA

a- Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

ŞD.269,70. ŞD,2842,43.

İ.İMT,1310/Za-1,1; İ.İMMT,91332/N-3; İ.MMT,9,1332/Z-1.

Y.A. RES. 21-115. Y.A. RES. 15-64.

Y.PRK.SRN, 5, 6.

MY. 116-102.

İ.OM, 15, 1328/N-3. İ.OM., 1320/Ş-4,8

İMMS,1329/Z-32. İMMS,1329/Z-26. İMMS.,145, 1329/Z-35. İMMS,1332/7Ra
-14,177. İMMS,176, 1332/S-69.

MV. 182,23. MV. 100,64. MV, 131,75. MV. 125,174. MV. 162,55. MV.
174,16. MV. 174,18. MV. 183,26. MV. 187,53. MV. 190,41. MV.
196,91. MV. 201,46. MV. 226,31. MV, 226,41. MV, 226,43. MV.
233,57. MV. 237,77. MV. 201,46. MV. 253,92. MV. 115,256. MV.
243,20. 03/Ş /1334 (Hicri)

İ.DUİT,29,15. İ.DUİT,23,12. İ.DUİT,24,18. İ.DUİT,24,17. İ.DUİT, 24,15.
İ.DUİT,29,9. İ.DUİT,28,7. İ.DUİT,29,15. İ.DUİT, 29,9. İ.DUİT,29,15.
İ.DUİT,32,1. İ.DUİT,32,3.

b- Salnameler

1296, 1301, 1302, 1311, 1326 yılları Aydın Vilayeti Salnameleri (AVS)

c- Kaynak ve Araştırma Eserler

Ahmet Refik 2000 *Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı*, Haz: Abdullah Uysal, Ankara.

Akarca ve Akarca 1954

Aşkıldil Akarca – Turhan Akarca, *Milas Coğrafyası Tarihi ve Arkeolojisi*, İstanbul, İstanbul Matbaası.

Akdağ 1950

Mustafa Akdağ, “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti”, *Belleten*, XIV/55, 499-562.

Aktan 2003

Hamza Aktan, “Maden” *DİA*, C.27, Ankara, 306.

Ali Rıza Bey 1331

Menteşe Sancağının Ahval-ı Ziraiyesi, İstanbul.

XIX. Yüzyılda Fethiye Kazasındaki Krom Madenleri ve İşletme İmtiyazları

- Arıkan 1991 Zeki Arıkan, “Osmanlı İmparatorluğunda İhracı Yasak Mallar, Memnu Meta”, *Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul, Edebiyat Fakültesi, 279-306.
- Berber 1999 Engin Berber, *İzmir (30 Ekim 1918- 15 Mayıs 1919)*, İstanbul.
- Cantürk 1998 Hülya Cantürk, *Osmanlı Salnamelerine Göre XIX. Yüzyılda Menteşe Sancağının Sosyal ve Ekonomik Durumu*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Cumhuriyetimizin 15. Yılında Muğla*, İzmir, 1938.
- Cumhuriyetin 50. Yılında Köylerimiz*, Ankara, 1978.
- Ergenç 1988 Özer Ergenç, “XVIII.yüzyılda Osmanlı Sanayi ve Ticaret Hayatına İlişkin bazı Bilgiler” *Bulleten* 203, 529-531.
- Eroğlu 1939 Zekai Eroğlu, *Muğla Tarihi*, Marifet Basımevi, İzmir.
- Farouqhi 1994 Suraiya Farouqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, Çev: Neyyir Klaycıoğlu, İstanbul.
- Genç 1987 Mehmet Genç, “17-19. Yüzyıllarda Sanayi ve Ticaret Merkezi olarak Tokat”, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, (2-6 Temmuz 1986)*, Ankara, 166.
- Gökçe 2000 Ahmet Gökçe, *Maden Yatakları*, Sivas.
- Göker 1970 Gülşen Murat Göker, *Muğla ve İlçeleri*, İzmir.
- Kahraman 1993 Fikri Kahraman, *Madencilğe Giriş*, Diyarbakır.
- Karal 1988 E.Z.Karal, *Osmanlı Tarihi*, c. VIII, Ankara
- Koç 1973 Alâeddin Koç, *Bodrum, Tarih Coğrafya Folklor Turizm*, b.y.y.
- Kurmuş 1984 Orhan Kurmuş, *Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi*, İstanbul.
- Kütükoğlu 1979 M. Kütükoğlu, “İzmir Rıhtım İnşaatı ve İşletme İmtiyazı,” *İÜEFD, Ord. Prof. İ.H.Uzunçarşılı'ya Armağan Sayısı*, cilt 32, 497-498.
- Marntan 1995 Robert Marntan, *XVI,XVIII. Yüzyıllar Osmanlı İmparatorluğu*, Çev: M,Ali Kılıçbay, Ankara.
- Muğla İl Yıllığı* 1967 Ankara, 1968.
- Esad Bey 1923 *Muğla Sıhhiye müdürü Doktor Esad Bey'in Muğla (Menteşe) Sancağı*, Ankara.

- Ökçün 1969 Gündüz Ökçün, “XX.yüzyılın başlarında Osmanlı Maden Üretiminde Türk Azınlık Yabancı Payları” *Abadan’a Armağan*, Ankara, .
- Özkaya 1992 Yücel Özkaya, *XVIII yüzyıl da Osmanlı Kurumları ve Osmanlı toplum Yaşantısı*, Ankara.
- Quartaert 1987 Donald Quartaert, *Osmanlı’da Devletinde Avrupa İktisadi Yayılımı ve Direniş (1881-1908)*, Ankara.
- Sahillioğlu 1968 Halil Sahillioğlu, “1763 İzmir Limanı İhracat Gümrüğü ve Tarifesi”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi* 8, 53-67.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu Metal Madenler Alt Komisyonu Krom Çalışma Grubu Raporu, Ankara, 2001.
- Soykan ve Mutluer 1995 Füsün Soykan - Mustafa Mutluer, “Türkiye’de Madencilik ve Maden Yataklarının Coğrafi Dağılışı”, *Ege Coğrafya Dergisi* 8, 37-55.
- Sürgevil 1984 Sabri Sürgevil, *(1914-1918) Yılları Arasında İttihat ve Terakki Fırkasının İzmir Politikası*, Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tabakoğlu 1986 Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, İstanbul.
- Tekeli 1992 İlhan Tekeli, “Ege Bölgesinde Yerleşim Sisteminin 19. yüzyıldaki Dönüşümü”, *Üç İzmir*, İstanbul, 125-141.
- Tızlak 1996 Fahrettin Tızlak, “XIX. Yüzyıl ortalarında Osmanlı Maden Yatakları”, *Bellekten* LX/229, 703-718.
- Toprak 1995 Zafer Toprak, *İttihat Terakki ve Devletçilik*, İstanbul.
- Türkeş 1993 Ünal Türkeş, *Kurtuluş Savaşında Muğla*, İstanbul.
- Uykucu 1983 Ekrem Uykucu, *İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi, (Coğrafi Sosyal Yapı)*, İstanbul.
- Yorulmaz 1994 Şerife Yorulmaz, *Aydın Vilayetinde Madenler, (1850-1908)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Yörükán 1998 Yusuf Ziya Yörükán, *Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar*, Yayımlayan: Turhan Yörükán, Ankara.

Tablo 4. Maden İşletme (Krom)İmtiyazları

Tarih	Yer	İhale Önce	İhale Sonra
28 Eylül 1880 23/L /1297 ⁴⁷	Cenger ve diğer köyler		İngiltere tebaasından John Paterson
6 Haziran 1893 19/Za/1310 ⁴⁸	Kemikli Kızlan		Alay Bey zade Hakkı Bey
26 Nisan 1893 09/L /1310 ⁴⁹	Kemikli Kızlan		Alay Beyzade Hakkı Bey
16 Ağustos 1900 19/R /1318 ⁵⁰	Mekri		Apostolaki Yuvanidi
26 Ocak 1902 16/L /1319 ⁵¹	Mekri		Nemlizade Tahsin Paşa
14 Ocak 1903 14/Ş /1320 ⁵²	Kargı ve Foça çiftlikleri		Nemlizade Paşa
3 Ocak 1908 29/Za/1325 ⁵³	Mekri	Mabeynci Mehmed Arif Bey	İngiliz Ernest Peterson
6 Eylül 1909 20/Ş /1327 ⁵⁴	Karacaören		Naime Sultan
22 Eylül 1910 17/N /1328 ⁵⁵	Mekri		Mekriliyani Lübezidi ve diğerleri
20 Aralık 1911 28/Z /1329 ⁵⁶	Aldireke bölgesi		Nikola Leoniridi ve Yani Dehralambosi Efendiler
20 Aralık 1911 28/Z /1329 ⁵⁷	İncirli karyesi		Nikola Loyzidi
18 Aralık 1911 26/Z /1329 ⁵⁸	Mekri		Nikola Lionir Bey ve Yani Lionir

⁴⁷ BOA,ŞD.269,70.

⁴⁸ BOA, Y.A.RES.15,64.

⁴⁹ BOA, İ.İMT,1310/Za-1,1

⁵⁰ BOA, MV,100,64.

⁵¹ BOA, Y..A., RES,21-115.

⁵² BOA.İ..OM., 1320/Ş-4,8

⁵³ BOA,Y.PRK.SRN,5,6.

⁵⁴ BOA, MV,131,75.

⁵⁵BOA.İ.OM ,15, 1328/N-3.

⁵⁶ BOA.,İMMS,1329/Z-32.

⁵⁷ BOA,İMMS,1329/Z-26.

⁵⁸ BOA, ,MV,226,41.

Arzu Baykara

Tarih	Yer	İhale Önce	İhale Sonra
9 Mart 1912 20/Ra/1330 ⁵⁹	Gökçeovacık ve Küçükköy	Belçikalı Derizo Harikazom	Almanyalı Mühendis Mösyö Hanri Goltbeziğ
18 Aralık 1911 26/Z /1329 ⁶⁰	Üzümlü köyü		Nikola Lionire
18 Aralık 1911 26/Z /1329 ⁶¹	Mekri		Nikola Lavirindi
13 Şubat 1913 06/Ra/1331 ⁶²	Kocaçiftliği köyü	Haralombos Pavlidi Efendi	Miltiyadi Efendi
4 Mart 1913 25/Ra /1331 ⁶³	Küçükköy Kızılkaya mevki	Mehmed Vasıf Efendi	İngiliz Stanley Paterson Efendi
29 Ekim 1914 09/Z /1332 ⁶⁴	İncirli köyünde Çengiler yurdu		İngiliz Charlton Vetil
2 Ağustos 1914 10/N /1332 ⁶⁵	İncirli köyünde Çengiler yurdu		İngiliz vatandaşı olup İzmir'de oturan Çalton Vetil Fesih
24 Ekim 1914 04/Z /1332 ⁶⁶	Üzümlü köyü		Hacı Nikola Luyizidi ve Haralembos Pavlidi Efendiler Fesih
15 Nisan 1914 19/Ca/1332 ⁶⁷	Üzümlü köyü	Koca Ali oğlu Molla Mustafa ile kasap Yorgi	Rodoslu Hocasade Hacı Mehmed Efendi
19 Ocak 1914 21/Ş 1332 ⁶⁸	Küçükköy	Mösyö Stanley Potras	Silistrelili Vasıf Efendi
13 Ocak 1914 15/S/1332 ⁶⁹	Kargı ve Foça Çiftlikleri, Sisambeli Madeni		
3 Şubat 1914 07/Ra 1332 ⁷⁰	Kargı ve Foça Çiftliği		Hace Levizyedi

⁵⁹ BOA,MV,162,55.

⁶⁰ BOA ,MV,226,43.

⁶¹ BOA MV,226,31.

⁶² BOA,MV,174,16.

⁶³ BOA,MV,125,174 ve BOA,MV,174,18.

⁶⁴ BOA,MV,237,77.

⁶⁵ BOA,İ.İMMT,91332/N-3.

⁶⁶ BOA,İ.MMT,9,1332/Z-1.

⁶⁷ BOA, MV,187,53.

⁶⁸ BOA,MV,190,41

⁶⁹ BOA, İ.DUİT,29,15.

XIX. Yüzyılda Fethiye Kazasındaki Krom Madenleri ve İşletme İmtiyazları

Tarih	Yer	İhale Önce	İhale Sonra
12 Aralık 1913 13M/71332 ⁷¹	Kargı ve Foça Çiftliği		Ohannes Mefriyan Efendi
13 Ocak 1914 15/S /1332 ⁷²	Kargı ve Foça Çiftliği Sisambeli Madeni		Patersonlara
1 Şubat 1914 05/Ra/1332 ⁷³	Kargı ve Foça Karyeleri		Hacı Nikola Levizidi Efendi
17 Şubat 1915 02/R /1333 ⁷⁴	Göreme Deresi karyesi	Aftim oğlu Andirya	Rodoslu Helvacı Anastaş, kerimesi Eleniye ve Seydikde Efendi
10 Nisan 1916 06/C /1334 ⁷⁵	Boynuz Köyü	Apostol Retridi	Hacı Mehmed Efendi
12 Aralık 1915 04/Ş/1334 ⁷⁶	Karagözler Mevkii		Mehmed Efendi, Hacı, (Hocazade, Rodoslu, Madenci); Lazari Lazaridi Efendi (Madenci, Hocazade Mehmed Efendi'nin ortağı)
4 Şubat 1917 11/C /1335 ⁷⁷	İnluce Köyü (Mekri, Mentese, Aydın); Aydın Vilayeti		Emanuel Dimitriyadi (Osmanlı tebaasından, maden işletmecisi); Krom Madeni; Takvim-i Vekayi Gazetesi; Tanin Gazetesi
30 Ocak 1917 06/C /1335 ⁷⁸	Boynuz Köyü		Mehmet Efendi, Hacı (Rodoslu, Maden işletmecisi); Mustafa Efendi, Molla, Kocaalizade (Maden işletmecisi)
26 Ocak 1917 02/C /1335 ⁷⁹	Boynuz Köyü		Rodoslu Hacı Mehmed Efendi ve üçte bir hissesinin Mustafa Efendi

⁷⁰ BOA, İMMS, 1332/7Ra -14,177.

⁷¹ BOA, MV,183,26.

⁷² BOA İ..MMS,176, 1332/S-69.

⁷³ BOA MV.233,57.

⁷⁴ BOA, MV,196,91.

⁷⁵ BOA,MV,201,46.

⁷⁶ BOA, İ.DUİT,23,12.

⁷⁷ BOA,İ.DUİT,24,18.

⁷⁸ BOA, İ.DUİT,24,17.

⁷⁹ BOA, MV,201,46.

Tarih	Yer	İhale Önce	İhale Sonra
9 Nisan 1917 16/Ca/1335 ⁸⁰	Kuleli burun mekkii		Mehmed Efendi, Hocasade (Osmanlı tebaasından, Maden işletmecisi); Lazari Lazaridi (Maden işletmecisi)
23 Mart 1920 3/B /1338 ⁸¹ 2 Nisan 1920 13/B /1338 ⁸²	Kargı Çiftliği; Foça çiftliği		Paterson, Stanley (İngiliz tebaası, Maden işletmecisi); Krom Madeni; Maaden Müdüriyet-i Umumiyesi; Meclis-i Vükela; Şura-yı Devlet;
26 Kasım 1919 03/Ra/1338 ⁸³	Fethiye	Loyizidi, Nikola, Heci	
18 Temmuz 1920 02/Za/1338 ⁸⁴	Kemikli Kızlan		Alay Bey zade Hakkı Bey
11 Temmuz 1920 24/L /1338 ⁸⁵	Kargı ve Koca çiftlikleriyle ve Bezkesi Köyü		Paterson, Ernest (İngiltere tebaası; Paterson, Douglas (İngiltere tebaası, Maden imtiyazı sahibi); Krom Madeni; Şura-yı Devlet; Meclis-i Vükela
25 Kasım 1919 02/Ra/1338 ⁸⁶	Çenger karyesi		Nikola Luveyzdi
30 Temmuz 1922 05/Z /1340 ⁸⁷	Çenger Karyesi		Rışar, Çalton Venil (İngiltere tebaası); Hasan Hilmi Efendi (Tavash); Luizidi Efendi, Heci
7 Eylül 1921 04/M /1340 ⁸⁸	Üzümlü Köyü		Stanley Paterson
29 Ağustos 1922 06/M /1341 ⁸⁹	Üzümlü Köyü		Paterson, Stanley (İngiltere tebaasından)

⁸⁰ BOA, İ.DUİT, 24,15.

⁸¹ BOA, İ.DUİT, 29,9.

⁸² BOA, İ.DUİT, 29,9.

⁸³ BOA, İ..DUİT, 28,7.

⁸⁴ BOA, ŞD, 2842, 43.

⁸⁵ BOA İ.DUİT, 29,15.

⁸⁶ BOA ,MV, 253, 92.

⁸⁷ BOA ,İ.DUİT, 32,1.

⁸⁸ BOA, MV, 115, 256.

⁸⁹ BOA, İ.DUİT, 32,3.

Belge 1 BOA,MV,174,16.

بے قیود و کالبدی ایجاباً اور ادوارہ اور طریقی اور درہ فروری و مجلس ہوائی ناچی و مغربی و غیرہ قیام نگار اور اپنی
 ۱۶۷۲
 ۱۶۷۳
 ۱۶۷۴
 ۱۶۷۵
 ۱۶۷۶
 ۱۶۷۷
 ۱۶۷۸
 ۱۶۷۹
 ۱۶۸۰
 ۱۶۸۱
 ۱۶۸۲
 ۱۶۸۳
 ۱۶۸۴
 ۱۶۸۵
 ۱۶۸۶
 ۱۶۸۷
 ۱۶۸۸
 ۱۶۸۹
 ۱۶۹۰
 ۱۶۹۱
 ۱۶۹۲
 ۱۶۹۳
 ۱۶۹۴
 ۱۶۹۵
 ۱۶۹۶
 ۱۶۹۷
 ۱۶۹۸
 ۱۶۹۹
 ۱۷۰۰
 ۱۷۰۱
 ۱۷۰۲
 ۱۷۰۳
 ۱۷۰۴
 ۱۷۰۵
 ۱۷۰۶
 ۱۷۰۷
 ۱۷۰۸
 ۱۷۰۹
 ۱۷۱۰
 ۱۷۱۱
 ۱۷۱۲
 ۱۷۱۳
 ۱۷۱۴
 ۱۷۱۵
 ۱۷۱۶
 ۱۷۱۷
 ۱۷۱۸
 ۱۷۱۹
 ۱۷۲۰
 ۱۷۲۱
 ۱۷۲۲
 ۱۷۲۳
 ۱۷۲۴
 ۱۷۲۵
 ۱۷۲۶
 ۱۷۲۷
 ۱۷۲۸
 ۱۷۲۹
 ۱۷۳۰
 ۱۷۳۱
 ۱۷۳۲
 ۱۷۳۳
 ۱۷۳۴
 ۱۷۳۵
 ۱۷۳۶
 ۱۷۳۷
 ۱۷۳۸
 ۱۷۳۹
 ۱۷۴۰
 ۱۷۴۱
 ۱۷۴۲
 ۱۷۴۳
 ۱۷۴۴
 ۱۷۴۵
 ۱۷۴۶
 ۱۷۴۷
 ۱۷۴۸
 ۱۷۴۹
 ۱۷۵۰
 ۱۷۵۱
 ۱۷۵۲
 ۱۷۵۳
 ۱۷۵۴
 ۱۷۵۵
 ۱۷۵۶
 ۱۷۵۷
 ۱۷۵۸
 ۱۷۵۹
 ۱۷۶۰
 ۱۷۶۱
 ۱۷۶۲
 ۱۷۶۳
 ۱۷۶۴
 ۱۷۶۵
 ۱۷۶۶
 ۱۷۶۷
 ۱۷۶۸
 ۱۷۶۹
 ۱۷۷۰
 ۱۷۷۱
 ۱۷۷۲
 ۱۷۷۳
 ۱۷۷۴
 ۱۷۷۵
 ۱۷۷۶
 ۱۷۷۷
 ۱۷۷۸
 ۱۷۷۹
 ۱۷۸۰
 ۱۷۸۱
 ۱۷۸۲
 ۱۷۸۳
 ۱۷۸۴
 ۱۷۸۵
 ۱۷۸۶
 ۱۷۸۷
 ۱۷۸۸
 ۱۷۸۹
 ۱۷۹۰
 ۱۷۹۱
 ۱۷۹۲
 ۱۷۹۳
 ۱۷۹۴
 ۱۷۹۵
 ۱۷۹۶
 ۱۷۹۷
 ۱۷۹۸
 ۱۷۹۹
 ۱۸۰۰

۱۶

تاریخ	محلہ	تاریخ	محلہ	تاریخ	محلہ

ہاضمہ ہوائی اور ادوارہ اور طریقی اور درہ فروری و مجلس ہوائی ناچی و مغربی و غیرہ قیام نگار اور اپنی

تاریخ ہوائی	اور ادوارہ اور طریقی اور درہ فروری	محلہ و طریقی اور درہ فروری
۱۶۷۲	۱۶۷۳	۱۶۷۴

فصلہ مالک

سورہ دومتہ مالک و نافعہ دائرہ سنت ۱۸ صحتیہ تاریخ و ۱۶۷۹ فروری و مغربی اور درہ

قصر از قیام

مجلسہ مذکورہ وہ عمر اور طریقی و درہ اور ادوارہ اور طریقی اور درہ فروری و مجلس ہوائی ناچی و مغربی و غیرہ قیام نگار اور اپنی

قیام ہوائی ناچی و مغربی و غیرہ قیام نگار اور اپنی

مجلسہ مذکورہ وہ عمر اور طریقی و درہ اور ادوارہ اور طریقی اور درہ فروری و مجلس ہوائی ناچی و مغربی و غیرہ قیام نگار اور اپنی

قیام ہوائی ناچی و مغربی و غیرہ قیام نگار اور اپنی

مجلسہ مذکورہ وہ عمر اور طریقی و درہ اور ادوارہ اور طریقی اور درہ فروری و مجلس ہوائی ناچی و مغربی و غیرہ قیام نگار اور اپنی

قیام ہوائی ناچی و مغربی و غیرہ قیام نگار اور اپنی

۱۶۷۲

۱۶۷۳

۱۶۷۴

۱۶۷۵

۱۶۷۶

۱۶۷۷

۱۶۷۸

۱۶۷۹

۱۶۸۰

۱۶۸۱

۱۶۸۲

۱۶۸۳

۱۶۸۴

۱۶۸۵

۱۶۸۶

۱۶۸۷

۱۶۸۸

۱۶۸۹

۱۶۹۰

۱۶۹۱

۱۶۹۲

۱۶۹۳

۱۶۹۴

۱۶۹۵

۱۶۹۶

۱۶۹۷

۱۶۹۸

۱۶۹۹

۱۷۰۰

۱۷۰۱

۱۷۰۲

۱۷۰۳

۱۷۰۴

۱۷۰۵

۱۷۰۶

۱۷۰۷

۱۷۰۸

۱۷۰۹

۱۷۱۰

۱۷۱۱

۱۷۱۲

۱۷۱۳

۱۷۱۴

۱۷۱۵

۱۷۱۶

۱۷۱۷

۱۷۱۸

۱۷۱۹

۱۷۲۰

۱۷۲۱

۱۷۲۲

۱۷۲۳

۱۷۲۴

۱۷۲۵

۱۷۲۶

۱۷۲۷

۱۷۲۸

۱۷۲۹

۱۷۳۰

۱۷۳۱

۱۷۳۲

۱۷۳۳

۱۷۳۴

۱۷۳۵

۱۷۳۶

۱۷۳۷

۱۷۳۸

۱۷۳۹

۱۷۴۰

۱۷۴۱

۱۷۴۲

۱۷۴۳

۱۷۴۴

۱۷۴۵

۱۷۴۶

۱۷۴۷

۱۷۴۸

۱۷۴۹

۱۷۵۰

۱۷۵۱

۱۷۵۲

۱۷۵۳

۱۷۵۴

۱۷۵۵

۱۷۵۶

۱۷۵۷

۱۷۵۸

۱۷۵۹

۱۷۶۰

۱۷۶۱

۱۷۶۲

۱۷۶۳

۱۷۶۴

۱۷۶۵

۱۷۶۶

۱۷۶۷

۱۷۶۸

۱۷۶۹

۱۷۷۰

۱۷۷۱

۱۷۷۲

۱۷۷۳

۱۷۷۴

۱۷۷۵

۱۷۷۶

۱۷۷۷

۱۷۷۸

۱۷۷۹

۱۷۸۰

۱۷۸۱

۱۷۸۲

۱۷۸۳

۱۷۸۴

۱۷۸۵

۱۷۸۶

۱۷۸۷

۱۷۸۸

۱۷۸۹

۱۷۹۰

۱۷۹۱

۱۷۹۲

۱۷۹۳

۱۷۹۴

۱۷۹۵

۱۷۹۶

۱۷۹۷

۱۷۹۸

۱۷۹۹

۱۸۰۰

Hazır Bulunan zevat-ı fehimenin esamisi

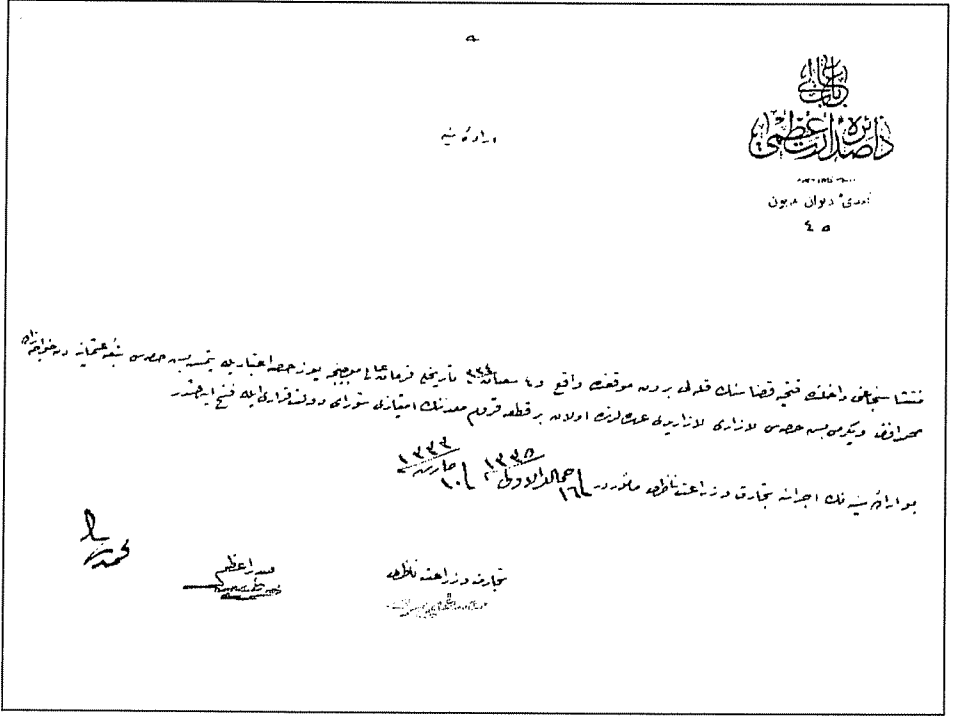
Hükümet Malı

Suret-i devlet-i maliye ve nafia dairesinin 18 suret 221 nolu tarihli 1629 numaralı mazbatası olduğu

Kararı

Mazbata-ı mezkurede muharrer olunan havaliyi mekri mukim tüccardan ve tabayı Osmaniye Hrambolos Pavlidinin Mekri kazası dâhilinde Karaca Çengeliz karyesinde ticarete kain olup uhdesinde bulunan krom madenindeki hissesinin Miltiradi Pavlidi uhdesine devr ve ferağı hazret cenab ile malum mevkide usul takdim görüldüğü maden nizamnamesinin yirmi ikinci maddesi mucibince malum ferağın ifası hazreti keyfiyetin Ticaret ve ziraat nezareti havalesine tezekkür kılındı

Belge 2 BOA, İ.DUİT, 24,15.

İrade-i Seniyye

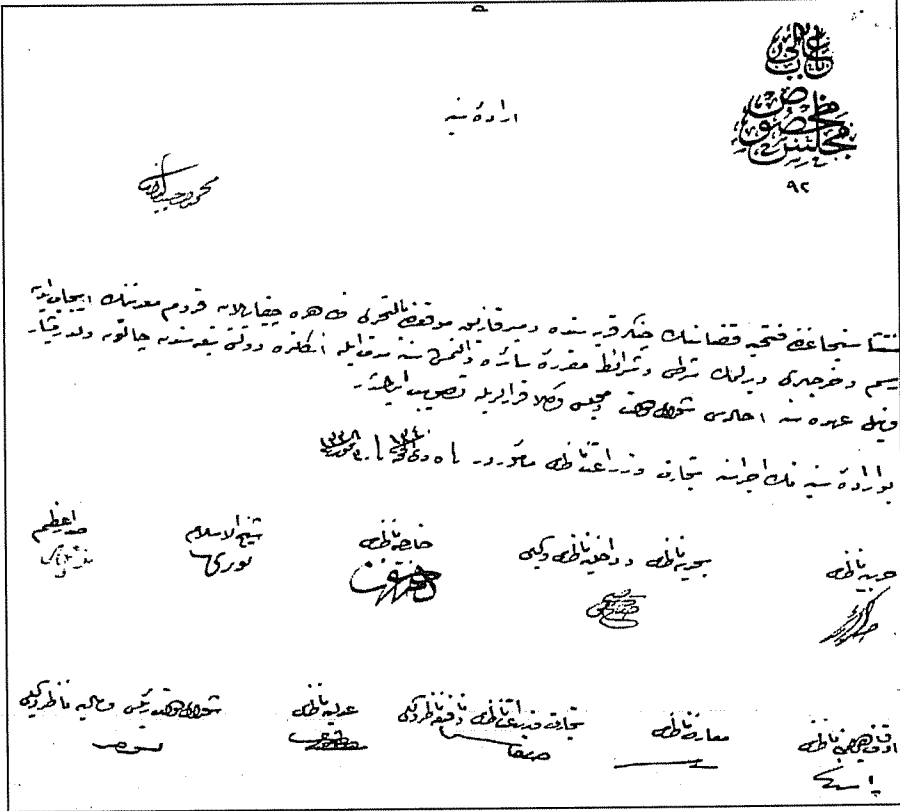
Menteşe sancağı dâhilinde Fethiye kazasının Kuleli Burun mevkiinde vaki 49 maden tarihli ferman ali mucibince yüz hisseli itibariyle yetmiş bir hissesi tebaayı osmaniyeden der havale Mehmet Efendi Lazarı Lazaridi uhdelerine olan bir kıta krom madeninin imtiyazı şurayı devlet kararı ile fesh edilmiştir.

Burada seniyyenin icrası ticaret ve ziraat nezareti mezundur. 16 Ca 1335

Sadrızam
Talat

Ticaret ve Ziraat Nazırı
Mustafa

Belge 3 ,BOA ,İ.DUİT,32,1.

İrade-i Seniyye

Menteşe Sancağı Fethiye Kazasının Çenger Karyesinde Demirkızlan Mevkiinde biltahriri maden çıkarıldıkta krom madenin icab eden ruhsat verilmek şartı ve şeraiti mukarrere-i sairede altmış sene müddetince İngiltere devleti seniyyesinde Risar Çatton Vehil uhdesine ihalesi şurai devlet ve meclis-i vükela kararıyla tasdik edildi.

Burada seniyyenin icrası ticaret ve ziraat nezareti mezundur.

Sadrazam Zaptiye Nazırı Bahriye Nazırı Dahiliye Nazırı Vekili Şeyhülislam

Evkaf-ı Hümayun

Maarif Nazırı

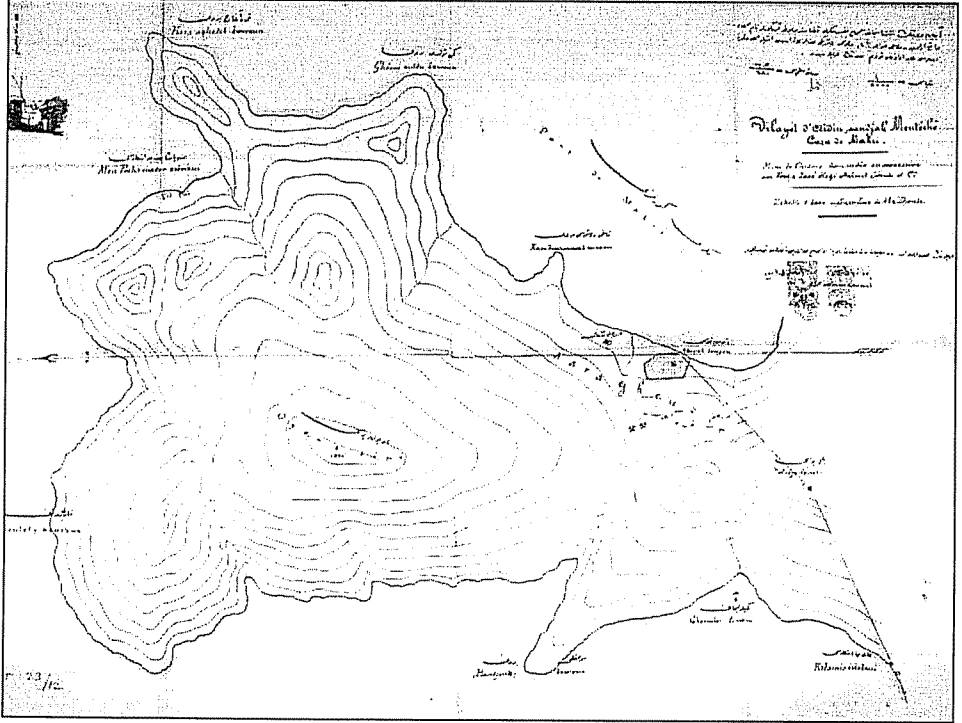
Ticaret ve Ziraat Nazırı

Nafia Nazırı

Adliye Nazırı

Şura-ı Devlet ve Maliye Nazırı

Harita 1 BOA, İ.DUİT, 23,12. Aydın Vilayeti Mentеше Sancağı mahalli Mekri Kazasında merbut Karagözler nam mahalle vaki olup Rodoslu Hoca Hacı Mehmet varisi Luzi Luizidi Efendilerin uhdelerine ihalesi talep olunan krom maden haritasıdır.

Harita 2 BOA, İ.DUIT,28,7. Menteşe Sancağı Fethiye Kazası Çenger Karyesinde vaki olan Mekkili Hacı Nikola Loyuzidi Efendi tarafından keşf ve zuhura çıkarılan krom madeni harita mevkisidir.

